

Pad Carigrada 1453. godine i propast Bizantskog Carstva

Bungić, Melita

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:857865>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera
Filozofski fakultet u Osijeku
Preddiplomski studij: Povijest i Pedagogija

Melita Bungić

**PAD CARIGRADA 1453.GODINE I PROPAST
BIZANTSKOG CARSTVA**

Završni rad

Mentor:

doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, srpanj 2015.

SADRŽAJ

2. UVOD	4
3. UZROCI SLABLJENJA CARSTVA	5
3.1. UNUTRAŠNJI UZROCI.....	5
3.2. OSMANLIJE NA EUROPSKOM TLU.....	8
3.3. ODNOS ZAPADA PREMA ISTOČNOM PITANJU	10
4. MEHMEDOVI POTEZI	11
5. NAPAD NA PRIJESTOLNICU	12
5.1. OPSADA I NAPAD	12
5.2. POSLJEDNJI POKUŠAJI OBRANE	15
5.3. PAD GRADA.....	16
6. PAD CARSTVA	18
7. ZAKLJUČAK	20
8. LITERATURA.....	21

SAŽETAK

Padom prijestolnice Bizantskog Carstva 1453. godine sa povijesne pozornice briše se tisućljetno Carstvo čiji korijeni vuku još od starog Rima. Kroz povijest veliki sjaj i bogatstvo, kako same prijestolnice tako i cijelog Carstva, budili su pohlepu i želju za osvajanjem kod istočnih vladara. Također, sa zapada se sve više širila na teritorij Carstva snažna srpska država koja je pomicala svoje granice sve više u pravcu Carigrada. Bizant se tada našao između dva snažna protivnika, Osmanlija na istoku u Maloj Aziji i Srba na zapadu na Balkanu. Jednima i drugima cilj je bio isti: Carigrad. Neizbježno propadanje Carstva išlo je u prilog Osmanlijama koji grad osvajaju 29. svibnja 1453. godine. Grad je osvojen na juriš pod vodstvom Mehmeda II., nakon dva mjeseca uspješnog branjenja. Nekoliko godina nakon pada prijestolnice padaju i preostale države Carstva čime je označena konačna propast. Padom prijestolnice i Carstva, Osmanlijama je otvoren put za daljnje pohode u Europi.

Ključne riječi: Bizantsko Carstvo, Carigrad, Osmanlije, Mehmed II., pad, propast

2. UVOD

Nova etapa za Bizantsko Carstvo uslijedila je dolaskom dinastije Paleolog na čelo nakon osvajanja Carigrada 1261. godine. Nanovo rođeno Carstvo pred nove vladare stavilo je veliki zadatak u kojeg je bilo potrebno uložiti ogroman trud kako bi se ono obnovilo u nekadašnjoj raskoši i prostranstvu. Zaokupljeni obnovom Carstva, vladari su potpuno zanemarivali tursku opasnost s istoka te srpsku opasnost sa zapada. Sve veći pritisci s obje strane i sve lošije prilike u Carstvu potaknuli su naglo opadanje Carstva čiji vladari nisu bili spremni suočiti se s time. Zadatak ovog rada bit će prikazati cjelokupnu situaciju u Carstvu prije, za vrijeme i nakon pada kako prijestolnice tako i čitavog Carstva. Razrađenim slijedom događaja nastojat će se približiti sam čin osvajanja grada i Carstva. U prvom poglavlju objašnjeni su uzroci koji su potaknuli slabljenje Carstva. Prvenstveno su to bili unutrašnji uzroci očitovani kroz građanske ratove, zatim sve veće težnje, osvajanja i približavanje Osmanlija samom Carstvu. Posljednji, ali ne i manje važan, uzrok koji je utjecao na slabljenje Carstva bio je odnos zapadnih država prema Istočnom pitanju. Drugo poglavlje obuhvaća pothvate glavnog neprijatelja Bizanta i osmanskog sultana Mehmeda II. Glavni cilj sultana bio je zauzimanje bizantske prijestolnice kako bi se uklonio dugogodišnji „trn u oku“ koji je otežavao komunikaciju europskog i azijskog dijela osmanske države. Svoj cilj započeo je gradnjom tvrđave Rumeli-Hisar na Bosporu. Lukavošću i inteligencijom uspio je u svojim naumima i u konačnici je postigao zacrtani cilj. Iduće poglavlje koncentrirano je na osmanski napad na prijestolnicu. Opisana je opsada, napadi i mnogobrojni sukobi u kojima su branjeničke snage pružale snažan otpor. Brojnost osmanske vojske i lukavost sultana istrošili su branjeničke snage i otpor je svakim danom bio sve manji. Posljednji nasljednik, Konstantin Dragaš ne mogavši pronaći izlaz za takvu situaciju, poginuo je na bedemima svoje prijestolnice koja je osvojena na juriš 29. svibnja 1453. godine. Nakon pedeset i tri dana, Osmanlije su postali gospodari prijestolnice. Posljednje poglavlje posvećeno je padu Carstva. Iako je padom glavnog grada Bizantskog Carstva formalno označen i pad samog Carstva, neke zemlje održale su se još nekoliko godina.

3. UZROCI SLABLJENJA CARSTVA

3.1. UNUTRAŠNJI UZROCI

Lakša obrana i zaštita od opasnosti koje su prijetile pojedinoj zajednici, državi, pa tako i Carstvu, uvjetovana je jedinstvenošću i složnošću unutar istih. Doba Paleologa (1261.-1453.) označeno je bunama i građanskim sukobima. Njihovim dolaskom na prijestolje označena je pobjeda bizantskog visokog plemstva, nakon što je mletačka flota napustila Zlatni rog. Svoje posjede uvećavaju duhovni i svjetovni zemljoposjednici osiguravajući si bezbrižan život. S druge strane, seljački posjedi i posjedi sitnog plemstva počeli su propadati. Takva situacija štetila je državi kako u političkom, tako i u financijskom i vojnom smislu. Financijska kriza svoje korijene vukla je još iz 12. stoljeća kada je došlo do gubitka na vrijednosti bizantskog zlatnika koji je oslabljen primjesom manje vrijednih kovina. Početkom 14. stoljeća došlo je do naglog porasta cijena, a poskupljenje živežnih namirnica značilo je višestruku glad za široke mase stanovništva. Teška situacija dodatno je otežana odlukom cara Andronika II. o novim poreznim mjerama. Te mjere su trebale prepuniti državnu blagajnu, no njima je stanovništvo dodatno ugroženo. „Bizant se pretvorio u državicu i to državicu koja se očajnički drži svoje slavne prošlosti i propada upravo zato što više nije u stanju izlaziti na kraj sa zadaćama koje je naslijedila...“¹

S javljanjem građanskih ratova u problem Carstva sve više se počinju uplitati vanjske sile. Sve očitiji postaje socijalni jaz. Upravo je socijalna rascjepkanost Carstva bila ta koja je građanskom ratu dala razornu snagu. Kako je Carstvo bivalo sve siromašnije, tako je rastao broj siromašnih slojeva. Vlast je i dalje bila koncentrirana u rukama malobrojne aristokracije protiv koje se digla osiromašena masa.² Prvi značajniji sukob unutar Carstva izbio je između Andronika II. (1272.-1328.) i budućeg nasljednika Andronika III.(1328.-1341.), kojeg je već prilično star car namjeravao lišiti prava na prijestolje. Građanski ratovi su se samo nizali, a situacija je postajala sve teža. Prvi značajniji građanski rat započeo je 1321. te završio padom Andronika II. 1328. godine. Grčki svijet tada je podijeljen u dvije stranke koje su međusobno pretendirale na vlast.³ Sljedeći građanski rat između Ivana VI. Kantakuzena (1341.-1354.) i stranke Ivana V. Paleologa (1341.-1355.) vodio se od 1341. do 1347. godine. Prije smrti Andronik III. nije dao jasne upute tko će ga naslijediti. Njegov stariji sin trebao je biti legitimni nasljednik ali je imao devet godina.

¹ Georgije Ostrogorski, *Povijest Bizanta: 324.-1453.*, Golden Marketing, Zagreb, 2002., str.180.-182.

² Isto, str.195.

³ Šarl Dil, *Istorija Vizantije*, Naučna knjiga, Beograd, 2010., str.152.

Za vrijeme svoje vladavine, Andronik je pozivao svog suradnika Ivana VI. Kantakuzena da podijele prijestolje, što je navedeni odbacio. Nakon Andronikove smrti, Ivan VI. nije želio doći na mjesto cara. On je imao neprijatelja među kojima se najviše isticao Aleksej Apokavka., koji je bio jedan od sljedbenika Andronika. Iako u početku veliki Ivanov prijatelj, pravu stranu pokazao je okretanjem protiv njega kada je Ivan odbio stupiti na mjesto cara.⁴

Takva situacija odgovarala je susjednim zemljama koje su počele izazivati nevolje. Srbi su napredovali prema Solunu, Bugari su okupljali trupe na sjevernoj granici, dok su Osmanlije pljačkali obale Trakije. Kako bi se suprotstavio toj silnoj prijetnji, Ivan je regrutirao vojsku i uputio se van Carigrada u nadi da će situaciju primiriti. Postigao je iznenađujući uspjeh, po povratku u prijestolnicu potpisani su novi sporazumi sa srpskim kraljem Stefanom Dušanom (1341.-1355.), bugarski car Ivanom Aleksandrom (1331.-1371.) i emirom Urbanom. Zbog novih pregovora Ivan je ponovno napustio prijestolnicu, čime se ukazala prilika neprijateljima za napad. Grupa značajnih ljudi u Carstvu, predvođena Aleksejem, uključujući i caricu koju su uvjerali da Ivan kuje zavjeru, proglasili su Ivana javnim neprijateljem. Zavjerenici su otišli predaleko te 26. listopada 1341.godine nametnuli Ivanu prijestolje i proglasili ga za cara. Iako je bio proglašen carem od strane vojske, jasno je bilo da ga značajni ljudi u Carigradu neće priznati te da će doći do građanskog rata.⁵

Niz godina, kako u Carigradu tako i u okolici, stvarale su se sve veće razlike između nižih slojeva i aristokracije. S jedne strane, svakim danom se povećavao broj izbjeglica zbog stalnih napredovanja neprijatelja Bizanta čime je položaj seljaka iz dana u dan postajao sve gori, dok s druge strane, bogati zemljoposjednici rijetko su plaćali poreze te redovito su ostajali gotovo nedirnuti. Preostalo bogatstvo unutar Carstva bilo je u rukama nekolicine aristokrata. U zapadnom dijelu Carstva došlo je do naglog uzdizanja nekolicine trgovaca i zanatlija koja se uvjetno mogu nazvati buržoazijom te se nalazila na granici između siromašnih i bogatih. Ekonomska polarizacija postajala je sve očitija. Aleksej Apokavk usmjerio je seljake na palaču Ivana Kantakuzena čime se prikazao kao branilac ugnjetavanih i onih bez zemlje pred vladajućim carem. Dan nakon proglašenja Ivana za cara došlo je do pobune u Hadrijanopolisu. Uskoro se i cijela Trakija digla na noge ali i zbivanja u Solunu nisu prošla nezapaženo. Bilo je to doba brojnih sukoba, pljačkanja i paljenja. Iako poštovan sa svih strana, Ivanu su tada okrenuli leđa skoro svi, proglašen je za neprijatelja Carstva, kuća i imovina su mu zapaljeni i oduzeti. Tijekom prvih godina rata prevladale su snage novog namjesništva. Dio prostora u Trakiji, Makedoniji i Solunu došao je pod kontrolu

⁴ Džon Džulijus Norič, *Vizantija- Opadanje i propast*, Evro-giunti , Beograd, 2009., str.251.-252.

⁵ Isto, str.252.-254.

namjesništva. Međutim, Ivan je pomoć potražio kod srpskog kralja Stefana Dušana te emira Umura koji su mu pomogli protiv Apovkova.⁶

Nadalje, Bizant je bio istrošen i u financijskom ali i u vojnom pogledu. Sve su to bili korijeni budućeg propadanja Carstva. U Carigradu nije bilo dovoljno hrane, pa je i vojska bila obeshrabrena. Carica Ana bila je shrvana činjenicom da Osmanlije slobodno pljačkaju po njenim europskim provincijama. Carica je pomoć potražila kod pape Klementa VI. u Avignonu. Osim toga, uputila je hitne poruke Veneciji i Genovi s molbama za pomoć. Pomoć nije stigla niti iz Avignona niti iz Venecije i Genove. Dok je neprijatelj sve više učvršćivao svoj položaj, caričini sljedbenici počeli su ju napuštati. Svi oni Bizantinci koji nisu bili odani Alekseju, a to su uglavnom bili bogati građani, bili su uhićeni. Uskoro je Alekseja snašla smrt, 11. lipnja 1345. godine, kada ga je nekolicina zatvorenika napala kamenjem, odrubili mu glavu i nabili ju na kolac.

Smrću Alekseja, javio se novi problem Ivanu: Stefan Dušan sad se okrenuo protiv njega. Cilj srpskog vladara bilo je osvajanje cijele Makedonije. Ivan se nespretno trudio snaći u nezavidnoj situaciji no pomoć nije pristizala. Nedugo zatim, 2. veljače 1347. godine sa svojim pomagačima uspio se provući kroz otvor napravljen s unutrašnje strane Zlatne kapije i uspio je ući u Carigrad, prvi put nakon skoro 6 godina. Dana 8. veljače postignut je dogovor između carice i Ivana Kantakuzena. Narednih 10 godina dva istoimena cara zajednički će vladati, s tim što će Ivan Kantakuzen imati jači položaj. Iako je dogovor postignut, mira nije bilo. Izbijanjem novih dinastičkih sukoba praćenih građanskim ratom 1354. godine, Ivan Kantakuzen je prisiljen odstupiti. Za vrijeme tog građanskog sukoba Osmanlije su zauzeli Galipolje. Osmanlijskim zauzimanjima teritorij Carstva se iz dana u dan sve više sužavao.⁷ Navedeni građanski sukobi predstavljali su početak loših odnosa i sukoba koji su pogodili Carstvo i činili ga svakim danom sve slabijim. Posljedica svih tih sukoba bili su protivnički pozivi u pomoć svim neprijateljima Carstva, Srbima, Bugarima i Turcima, nagrađujući ih za odaziv i osiguranu pomoć. Tim korakom otvorena su vrata svima onima koji su sanjali o propasti Carstva.⁸

Građanski ratovi donijeli su gubitke i na moru. Primjerice, Genovežani su 1346. godine osvojili Hios, bizantska pomorska flota uništena je u zadnjim ratnim pothvatima. A područje bizantske vlasti svelo se na Trakiju i otoke u sjevernom dijelu Egejskog mora, ustanički Solun i dio Peloponeza. Cijela situacija dodatno je otežana 1348. godine kada je kuga proharala, opustošila

⁶ Isto, str.254.-256.

⁷ Isto, str.256.-257.

⁸ Š. Dil, *Istorija Vizantije*, str.156.-157.

glavni grad i proširila se po cijeloj Europi. ⁹Dakle, krajem 14. stoljeća, Carstvo je bilo u sve nepovoljnoj situaciji u kojoj nije moglo samo odlučivati o svojoj sudbini. Sve više su njegovu ulogu preuzimali drugi, počevši od Srba, do Turaka, Genovljana i Mlečana. U tom razdoblju započeto je rušenje političke, ali i moralne snage Carstva, bizantska crkva nije paralelno pratila. Dapače, crkva je nadživjela državu. Među najvišim i najnižim slojevima vladala je svjesnost o stanju u kojem se Carstvo nalazilo. To stanje predstavljalo je posljedicu dugotrajnih procesa koji su Carstvo zadesili.¹⁰

3. 2. OSMANLIJE NA EUROPSKOM TLU

Već za Osmana (1281.-1326.) javljaju se prvi pokušaji upada i dolaska Osmanlija na europsko tlo. Početne Osmanove pokušaje osvajanja nastavio je njegov sin Orhan. Zauzevši bizantsku Nikeju, Nikomediju i Bitiniju, Osmanlije su osigurali izlaz na more. Sve češći postaju upadi na europsko tlo Bizanta do u južnu Bugarsku. Prvi znaci mogućeg propadanja Carstva postajali su sve očitiji. Katastrofalni potres pogodio je 1354. godine područje oko Mramornog mora i Dardanela, čime su Osmanlije dobili priliku obnoviti i naseliti područja koja je stanovništvo napustilo bježeći iz ruševina. Tako je naseljeno područje od Galipolja do Carigrada. Godine 1360. sultan Murat je osvojio Edirne i tamo preselio prijestolnicu Osmanske države.¹¹

Brojne akcije poduzete su protiv Osmanlija, s ciljem njihova istiskivanja s europskog područja, no bezuspješno. Naprotiv, značajnom pobjedom na Marici 1371. godine, Osmanlije su udarili temelje svojoj vlasti nad južnim Slavenima. Osmanski sultan Murat je, nakon navedene bitke, naselio mnoge turske porodice iz Male Azije i zemlju je podijelio spahijama. Svi ti potezi ojačali su osnovicu za tursku vlast u Europi. Novi značajan korak predstavlja bitka na Kosovu polju 1389. godine. U toj bitci sultan Murat je ubijen, no pobjeda se ipak pripisuje turskoj strani. Taj poraz smatra se posljednjim velikim otporom kojim je zapečaćena sudbina Balkanskog poluotoka.¹² Prvi nalet na Carigrad označen je pothvatom Bajazida (1389.-1402.) 1397. godine dok je istovremeno

⁹ G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta: 324.-1453.*, str.197.-200.

¹⁰ Ivan Đurić, *Sumrak Vizantije*, Naprijed, Zagreb, 1989., str.9.-10.

¹¹ Vasilij Popović, *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevineu Levantu i na Balkanu*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1965., str.18.-23.; Skupina autora, *Istorija srednjeg vijeka*, knjiga 1., Naučna KMD, Beograd, 2011., str.411.

¹² V. Popović, *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevineu Levantu i na Balkanu*, str. 23.-29.

osvajao Peloponez. Na sreću po Bizant, Osmanlije su pretrpjeli veliki poraz kod Angore 1402. godine što je označilo 20 godina mira za Carstvo. Početkom XV. stoljeća bizantski posjedi bili su svedeni na Carigrad, Trakiju, nekoliko predjela u Egejskom moru, Solun i Peloponez.¹³

Predah koji je Carstvo „dobilo“ završio je smrću Mehmeda I. i dolaskom na vlast njegova sina Murata II. Obnovljena je osmanska moć te nastavljena agresivna politika. Pod vodstvom Murata II. osmanska osvajanja postala su sve češća i sve više su prodirali s juga. Tada su Osmanlije prvi puta provalili u Moldaviju. Posljedica borbi na tom području bilo je vlaško priznavanje turske vrhovne vlasti te plaćanje danka. Murat II. uskoro je krenuo u novi napad na prijestolnicu. Prvi njegov napad odbijen je 1422.godine, no on zauzima 1430. godine Solun i Epir. Pod turskim pritiskom car Ivan VIII. odlučio je pokrenuti pregovore o crkvenoj uniji čime bi bila osigurana pomoć zapada u borbi protiv Osmanlija. Pregovori oko unije s Crkvom gurnuli su Bizant u unutarnje borbe i neprijateljstvo među stanovništvom. Nadalje, niti južna Ugarska nije bila pošteđena turskih sukoba i prodora, no Osmanlije su bili poljuljani prodorom Janoša Hunjadyja duboko na njihov teritorij. Iako uzdrmani, Osmanlije uskoro vraćaju polet u svoje redove. Nakon neuspjelog pohoda na Srbiju, Murat je bio prisiljen povući se. Zbog tog neuspjelog pokušaja kod Beograda, neprijatelji su dobili motiv i poticaj da napadnu Osmanlije. Organiziran je križarski pohod pod vodstvom Hunjadyja.¹⁴ Sultan Murat prešao je preko Bospora s vojskom iz Male Azije i u bitci kod Varne 1444. godine uništio je kršćansku vojsku. Nakon Murata, na povijesnu scenu dolazi Mehmed II. kojemu je glavni cilj bio osvajanje Carigrada. Osvajanjem prijestolnice omogućena bi bila slobodna veza između azijskog i europskog dijela države.¹⁵

¹³ Š. Dil, *Istorija Vizantije*, str. 163.-165. ; G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta: 324.-1453.*, str.204.-210. ; Skupina autora, *Istorija srednjeg vijeka*, str.411.

¹⁴ Steven Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, Matica srpska, Novi Sad, 1996., str.15.-24.; I. Đurić, *Sumrak Vizantije*, str.266.-267.

¹⁵V. Popović, *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevine u Levantu i na Balkanu*, str.29.-34. ; G. Ostrogorski, *Povijest Bizanta: 324.-1453.*, str.211.-217.

3. 3. ODNOS ZAPADA PREMA ISTOČNOM PITANJU

Krajem 14. stoljeća Carigrad je postao sumoran grad na umoru. Tadašnji car Manuel II. Paleolog tražio je na zapadu pomoć za svoje umiruće Carstvo. Godine 1402. pročula se vijest o sultanovom napadu na Carigrad zbog čega se car vratio u Carstvo bez konkretnih rezultata. Prijestolnica je tada bila spašena zahvaljujući napadu Tatara sa istoka, pod vodstvom Timur-lenka, na turske oblasti. Tatarski napadi odgodili su pad Carigrada za pola stoljeća.¹⁶ Dok se s jedne strane Carstvo suočavalo sa sve težom i složenijom situacijom, Genovljanima je takva situacija išla u prilog, svojim postupcima su ubrzali propast Carstva. Ponašali su se u Carstvu kao u osvojenoj zemlji, prkoseći bizantskim vladarima i ističući svoju volju u prvi plan. Bizantinci su prihvaćali sve te drskosti jer su bili nemoćni. Latini su se tada, prema riječima bizantskih historičara, „...dočepali celokupnog vizantijskog bogatstva i skoro svih pomorskih dohodaka, dovršavajući na taj način ekonomsku propast Carstva.“¹⁷

Niti ostali narodi Zapada nisu puno više marili za Bizantsko Carstvo. Sudbina Carstva nije zanimala Zapad, dapače, njemu je cilj bio okoristiti se njegovom nevoljom kako bi zavladao na tome području u vjerskom i političkom pogledu te ga iscrpili u ekonomskom pogledu. S jedne strane papinstvo je sanjalo samo o tome da uspostavi uniju, dok s druge strane zapadni vladari su maštali o podijeli Carstva. Uzaludne su bile molbe upućene Italije, Francuske ili Engleske, koje su samo pusto obećavale. Dolaskom na prijestolje, Konstantin XI. Dragaš neprestano je upućivao molbe Zapadu za pomoć, no bezuspješno. I Mleci i Papa davali su samo prazna obećanja.

Prva koja je uputila pomoć bila je Genova. Iako se pomoć sastojala samo od 2 broda, car je bio izrazito zahvalan. Kao zahvalu za pomoć, car je postavio genovskog komandanta Guistinijana za vrhovnog zapovjednika vojske. Dok je turska opasnost sve više nadirala, Papa je i dalje tvrdio da je nužno provesti uniju, nakon čega bi bila upućena pomoć oslabljenom Carstvu. Među stanovništvom sve je više jačalo vjersko ogorčenje. „Čak se već otvoreno počelo govoriti da je bolji i Turčin nego Latin.“¹⁸ Dolaskom na prijestolje Ivana VIII., najstarijeg sina Mihaela II., iznuđena je Unija s Rimom. Ispostavilo se da je Uniju bilo lakše potpisati nego provesti. Po

¹⁶ S. Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, Novi Sad, 1996., str.9.

¹⁷ Š. Dil, *Istorija Vizantije*, str.166.

¹⁸ V. Popović, *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevine u Levantu i na Balkanu*, str.35.

povratku u Carigrad, delegacija je dočekan s neskrivenim nezadovoljstvom. Jedini rezultat su bili još veći nemiri i gorčina u gradu.¹⁹

4. MEHMEDOVI POTEZI

Po Muratovoj smrti na prijestolje stupa Mehmed II. Isprva, u mladim danima neiskusni mladić s karijerom za žaljenje, ubrzo postavlja pred sebe nekoliko ciljeva, a najveći od svih bilo je osvajanje Carigrada. Po njegovom stupanju na prijestolje, nije se vjerovalo da će postati glavna opasnost za kršćanstvo. Čak je i papinski dvor imao optimističan stav o novom sultanu. Sultan se tada morao suočiti s brojnim nemirima koji su zavladao među janjičarskim jedinicama zbog niskih plaća. Dijelu zahtjeva vojske na kraju je morao udovoljiti. Uskoro je sultan razradio ideju da iznad posjeda Moreuza, nasuprot Anadolu Hisaru, izgradi tvrđavu. Potaknut svojom idejom, sultan je naredio istjerivanje Grka iz gradova u donjem toku rijeke Strume i naredio je da im se oduzmu prihodi. Potom je uslijedila naredba o prikupljanju vojnika i zidara, i na europskoj i na azijskoj strani, kako bi u proljeće, na najužem dijelu Bospora, bila ostvarena njegova ideja. Bio je to prvi potez u tijeku priprema za opsadu grada. Bizantski car Konstantin XI. Dragaš pokušavao je na različite načine spriječiti gradnju tvrđave, no bezuspješno.²⁰ Sultan se na molbe nije obazirao smatравši tu gradnju ispunjenjem očeve zakletve. „Oni mogu izvijestiti cara. Da se sada vladajući sultan ne može usporediti sa svojim precima; ono što oni nisu bili u stanju izvršiti, ovome ide lako od ruke; ono što oni nisu htjeli, ovaj hoće silno. Stoga će onome tko još jednom dođe u poslanstvo, oderati kožu.“²¹ Posljednjim pokušajem tražila se garancija da gradnja tvrđave ne označava opsadu grada, no sultan je careve poslanike zarobio i odrubio im glave. Danas se govori o tom događaju kao o svojevrsnoj objavi rata.²²

Krajem ožujka Mehmed II. krenuo je u realizaciju očeve zakletve. Nakon određenog mjesta za izgradnju tvrđave, prostor najužeg dijela Bospora, izrađen je nacrt tvrđave tako da opseg zidina mora nalikovati arapskom znaku imena Muhamed. Pri izgradnji je sudjelovalo preko 2000 radnika.

¹⁹ Š. Dil, *Istorija Vizantije*, str.166. ; V. Popović, *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevine u Levantu i na Balkanu*, str.35.-37.

²⁰ S. Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, str.31.-34.

²¹ Joseph von Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, 2.knjiga, Nerkez Smailagić, Zagreb, 1979., str.151.-152.

²² S. Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, str.34.

Tvrđava je podignuta nakon nepuna tri tjedna. U međuvremenu je grčkim seljacima oduzeto voće i med, na što je car odgovorio zatvaranjem svih vrata grada. Svi Turci koji su se našli u njemu, utamničeni su. Uslijedila je sultanova objava rata, a car je u zatvoreni grad natrpavao žito narednih 6 mjeseci. Uskoro je do kraja dovršena tvrđava na Bosporu i nazvana je Bogazkesen, tj. presjek grla, jer je svojim položajem presijecala plovidbu kanalom. U jesen su uslijedile velike pripreme sultana u Edirne za osvajanje prijestolnice. U sultanovu službu od cara je prešao ugarski topioničar Orban. Zadatak mu je bio izgraditi veliki top koji bi bio u stanju razbiti zidine carskog grada. Orban je uspješno izvršio zadatak uz prvotne poteškoće. Također, bili su dovedeni i rudari kako bi se iskopali podzemni rovovi. Osim toga, prije objave rata, sultan je poslao vojsku 1452. godine na Peloponez kako bi spriječio grčke despote Mistre da priteknu u pomoć prijestolnici. Nastojalo se ograditi prijestolnicu od bilo kakve pomoći.²³ Nakon toga, uslijedilo je donošenje konačne odluke. „Tada je konačno pala i odluka, koju sultan saopći Halilpaši, velikom veziru: 'Čvrsto se hoćemo boriti sa Greima i, s pouzdanjem u Boga i Poslanika, zauzeti grad.' I tako je započeo poduhvat osvajanja Konstantinopola (Carigrada).“²⁴

5. NAPAD NA PRIJESTOLNICU

5.1. OPSADA I NAPAD

Početak veljače 1453. godine Osmanlije su započeli zacrtani cilj. Početak je označilo dovlačenje ogromnog topa za opsjedanje iz Edirne. Na putu do Carigrada pustošeni su i predavani u turske ruke brojni gradovi. Početkom travnja vojska predvođena Mehmedom našla se pred Carigradom. Kako bi se lakše razumio sam čin opsade, pojasnit ćemo položaj grada. Luka je tvorila jednu stranu, obala Mramornog mora drugu stranu, dok su treću stranu grada tvorile zidine. Zbog svog prirodnog oblika i bogatstva Bospor se nekada nazivao „Zlatni rog“. Grad je s obje vodene strane bio obuhvaćen s jednostavnim zidom, dok je s kopnene strane branjen dvostrukim tvrdim zidom s visokim tornjevima.

²³ J. von Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, str.152.-153. ; Š. Dil, *Istorija Vizantije*, str. 166.-167.

²⁴ J. von Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, str.153.

Na morskoj strani grada nalazilo se pet značajnih vrata koja su bila opsjedana. Prva i najznačajnija vrata bila su vanjska vrata Kynegion, druga su bila poznata pod nazivom Xyloporta ili Drvena vrata, treća su bila Vrata palače Blaherna, četvrta vrata zvana Petra-vrata i posljednja Orhia vrata ili Židovska vrata. Vrata s kopnene strane vrlo su bitna jer je od tamo prodrla sva sila za opsjedanje. Prva su bila Karska vrata ili Kriva kapija. Druga vrata poznata su pod nazivom Myriandri ili Vrata tisuću ljudi. Treća i vrlo važna vrata kod kojih su se vodile ključni sukobi prilikom turskog opsjedanja bila su Vrata sv. Romana pred kojima je postavljen ogroman top za opsjedanje. Ta vrata danas su poznata kao Topovska vrata (Top Kapusi). Četvrta vrata zvana su Vratima izvora. Danas su poznata pod nazivom Selimbrija. Posljednja vrata su bila Zlatna vrata zato što su kroz njih ulazili trijumfatori i bila su ukrašena kopovima i reljefima izrađenim u mramoru.²⁵ Prvi napad na grad izvršen je četvrtog travnja 1453. godine. Tursku vojsku sačinjavalo je oko 160 000 vojnika, dok je car Konstantin Dragaš okupio jedva oko 9 000 vojnika. Usprkos silini i brojnosti turske artiljerije te strahovitom topu Orbana, prvi nalet uspješno je odbijen.²⁶

Nakon pristizanja velikog broja trupa i postavljenih topova, uslijedilo je pismo sultana, tzv. posljednja poruka gradu. U poruci sultan navodi kako će stanovništvo biti pošteđeno ako mu se dobrovoljno predaju. S jedne strane, stanovništvo mu nije vjerovalo, a s druge nisu htjeli razočarati cara. Nakon toga, uslijedila je borba.²⁷ Šestog travnja pred gradom se pojavio Mehmed II. Sa svojom vojskom postavio je šator pred vratima Kaligaria i opkolio kopnenu stranu grada, od Drvenih vrata palače do Zlatnih vrata. Top je postavljen prema Kaligarijskim vratima, a kasnije pred vrata sv. Romana. Prilikom ispućavanja top je ubio svog tvorca, mađarskog oružara Orbana. Osim tog velikog topa, na čitavoj liniji opsjedanja, od Drvenih vrata do Zlatnih vrata, bilo je postavljeno 14 topničkih jedinica. Sagrađene su i 4 velike pomične kule na kotačima i 1 veliki stroj za zauzimanje grada. Pred gradom se našla brojna turska vojska. Vojsku je sačinjavalo oko 300 000 taktički raspoređenih ljudi. Oko 100 000 ljudi nalazilo se u zaleđu tabora, 50 000 na lijevom krilu do Blahernske palače, 100 000 na desnom krilu sve do Zlatnih vrata, a u sredini nalazio se sultan sa 50 000 janjičara. S druge strane, broj naoružanih Grka, iznosio je oko 5 000. Uz njih treba pribrojati oko 2 000 stranaca i 300-500 Genovežana kao posljednjih priteklih u pomoć opsjednutom gradu. Branjenici su posjedovali top koji je bio prevelik i jak za gradske bedem. Taj top načinio bi više štete njima samima, nego Osmanlijama. Grčkim topom rukovodio

²⁵ Isto, str.154.-156.

²⁶ Š. Dil, *Istorija Vizantije*, str.167.

²⁷ S.Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, str.36.

je Nijemac Johann Grant. Uspješno je s pomoću „tekuće vatre“ spaljen veliki protivnički stroj za zauzimanje grada.²⁸

Drugi pokušaj uslijedio je 12. travnja. Neprekidno bombardiranje trajalo je 6 tjedana. Kroz tjedan dana srušen je bedem oko doline Likosa. Guistinijani i vojnici uspjeli su obnoviti zid, ali je bio u vrlo lošem stanju. Također i na moru istog dana dolazi do sukoba. U pomoć obrani poslan je Luka Notaras s dobro organiziranom vojskom. Kršćanska vojska uspješno se branila od vatrenih strijela koje su i sami upućivali prema protivničkim snagama. Kršćanska flota uputila se s druge strane lanca, kako bi opkolila turske brodove. Taj lanac je bio postavljen od Mramornog mora do samog ulaza u Zlatni rog kako bi se spriječio ulazak osmanskih brodova u luku. Uslijedilo je povlačenje turskih brodova te novi napadi na bedeme koji su opet bili bezuspješni. Dana 15. travnja kršćanske lađe isplovile su prema Dardanelima. O dojavi kako se lađe približavaju gradu, 20. travnja sultan je uputio naredbe o odlasku vojske i premještanju topova na brodove te napad na lađe. Kako su kršćani bili uspješni u obrani svojih lađa, uslijedio je napad na carski brod. On je bio najveći i ujedno najslabiji brod kršćanske vojske. Pomorac Flatanelas i njegova obrana uspješno su vodili borbe protiv turske flote. Zahvaljujući vjetru kršćanske lađe uspješno su probile tursku flotu i vratile se s one strane lanca.²⁹

Mehmed je razmatrao novo rješenje novonastalog problema. U razgovoru s nekim Talijanom, odlučio je prenijeti brodove preko kopna, s Bospora u Zlatni rog. S jedne strane, uslijedila je gradnja platformi kako bi se ideja mogla ostvariti, a s druge strane bombardiranje se nastavilo kako bi se skrenula pažnja s novonastale situacije u gradu. Dana 22. travnja krenula je povorka brodova. S kršćanske strane prihvaćen je prijedlog da odmah čim padne noć treba pokušati spaliti turske brodove. Pothvat je predvodio Jacomo Coco. Na vođino razočarenje, pothvat se odgađao, a broj turskih brodova sve više rastao. U zoru 28. travnja dva velika transportna broda, mletački i genovljanski, isplovila su uz nekoliko galija mletačkih brodova. Nakon turskog napada, kršćanske snage, teško poražene, uspjele su se „izvući“. Izgubljeno je mnoštvo brodova s kršćanske strane, dok su Osmanlije ostali bez jedne lađe. Sve očitije postaje kako Turke neće biti lako istjerati iz Zlatnog roga. Ubrzo je izgrađen i most preko luke.³⁰

²⁸ J. von Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, str.156.-158.

²⁹ S. Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, str.48.-49.

³⁰ Isto, str.51.-54.

5.2. POSLJEDNJI POKUŠAJI OBRANE

Nakon pobjede u Zlatnom rogu sultan se nije odlučio za direktan napad na grad. Predviđalo se danonoćno bombardiranje i uznemiravanje obrane. Zalihe hrane svakim satom bivale su sve manje zbog čega je tražena pomoć sa svih strana. Sultan je imao na umu da bez namirnica vojnici i građani će biti prisiljeni na predaju. Uslijedili su pregovori između cara i sultana, no bezuspješno. Sultan nije odustajao od zahtjeva za bezuvjetnom predajom grada, a građanima je jamčio slobodu i imovinu. Car nije mogao prihvatiti tu ponudu te je bio svjestan ako napusti grad da će se obrana raspasti. Dana 5.svibnja turski brodovi počeli su pucati po kršćanskim brodovima kod lanca. Idućeg dana uslijedilo je pojačano bombardiranje bedema, nakon što je popravljen Orbanov top. Uslijedio je napad na Mesohition. Borba je trajala nekoliko sati i bila je bezuspješna za Osmanlije. Napadnuto je i uzvišenje kod bedema Vlaherne gdje su također odbijeni napadi jer je bedem bio suviše čvrst. U turskim redovima počela se razrađivati taktika miniranja bedema. Počeli su kopati tzv. lagume, odnosno podzemne tunele, ispod bedema u blizini kapija, na što su branjenici pod vodstvom Luke Notarasa kopali protulagume. Osim toga, na sultanovu inicijativu izgrađena je drvena kula na kotačima kao zaštita radnicima koji su zatrpavali otkope. Branjenici su svjesni opasnosti, postavili burad s barutom kod te kule koja je izgorjela. Usprkos tom uspjehu, u kršćanskim redovima sve je više bilo izmorenih, ranjenih i gladnih.³¹

Pesimizam je vladao s obje strane. Opsada je trajala sedam tjedana, a turska vojska nije se ni približila zacrtanom cilju. S druge strane, broj kršćanskih vojnika i oružja svakim danom se smanjivao. U turskim redovima došlo je do nesuglasica. Vezir Halil-paša ustao je protiv opsade grada te zatražio njeno obustavljanje. Vezir je smatrao da bi pametnije bilo obustaviti opsadu prije nego kršćani dobiju pomoć sa zapada, što bi označilo veliki turski poraz. S druge strane, Zaganos-paša držao je da napad treba ubrzati. Ova ideja podržana je sa svih strana te je napad ubrzano pripreman. Uslijedili su topovski napadi i rušenje dijela bedema. U ponedjeljak, 28.svibnja, na sultanovu zapovijed završene su pripreme. Označen je dan odmora prije velikog napada u utorak. U međuvremenu, sultan je odjahao do Zlatnog roga kako bi izdao naredbu o rasporedu brodova duž lanca i uz obalu Mramornog mora. Odlučeno je da će idućeg dana biti slane grupe vojnika dok branitelji od iscrpljenosti ne posustanu i predaju se. Zaganos-paši povjereno je da trupe povede na Vlahernu. Karadža-paša s trupama je upućen na drugu stranu sve do Harisijeve kapije. Dok su s turske strane vladala tišina i mir, kršćani su u gradu pjevali crkvene pjesme, crkvama su odzvanjala

³¹ Isto, str.55.-59.

crkvena zvona. Car je bodrio vojnike riječima da se ne trebaju plašiti protivnika. Tijekom noći, car je prošao duž cijele linije obrane i uvjerio se da su vrata svih kapija zatvorena kako ne bi došlo do povlačenja.³²

5.3. PAD GRADA

Turska strana tijekom ponedjeljka, 28. svibnja, dovršavala je pripreme i dovlačila topove. Napad je sultan naredio oko pola dva ujutro. Car je te noći odlučio otići u Aja-Sofiju i primiti sakramente. Izvori navode da je nakon toga neko vrijeme proveo na obali moleći za oprost. Nakon toga, kada mu je duh bio osnažen, sa svojim pratiocima odjahao je do bedema te hrabrio straže da me posustaju. „S prvim pijetlovim kukurikanjem, car je došao na svoj uobičajen položaj na vratima sv. Romana.“³³ Iznenađujuća buka zavladała je od turskih truba, bubnjeva i zurli. Uslijedila je zvonjava na kršćanskim crkvama čime je označeno da je bitka počela. U bitku su uključeni, osim muškaraca, i žene dok su djeca i stari, nesposobni za sudjelovanje u bitci, bili smješteni po crkvama. Sultan je mudro razradio svoj plan. Kako bi izmorio protivnika, u napad je poslao neredovite trupe, tzv. bašibozuke. Iza njih postavljen je red policajaca, a iza njih sultanovi janjičari. Napad je uslijedio duž cijele linije bedema, dok su najjači proborci bili u dolini Likosa. Nakon žustrih sukoba, bašibozuk se povukao. Sat prije zore znameniti Orbanov top udario je na palisadu i velik dio palisade porušio.

U oblaku prašine Anadolci su počeli navirati vičući da je grad njihov. Kršćani su, predvođeni carem, uspjeli istjerati ih do opkopa i dio protivničke strane pobiti. Naređen je prekid napada te su se Anadolci povukli. Ni na drugim položajima Osmanlije nisu imali previše uspjeha. Nakon bašibozuka i Anadolaca, na red su došli janjičari. U njih je sultan polagao najviše nade. Vjerovao je u uspješno probijanje palisade i ulazak u grad. Mehmed je krenuo s hordom janjičara u napad. Mnoštvo strijela, projektila i kamenja obušilo se na kršćane. Borba se vodila prsa o prsa. Kršćani su bili pri kraju snaga, no svjesni činjenice da ako posustanu grad pada u ruke Turaka, snažno su se borili. Iako su Osmanlije sat vremena pokušavali probiti obranu, nisu uspijevali, ali sreća im se ipak osmjehnula. Na uglu bedema Vlaherne nalazila se mala kapija koja je služila za napade na neprijatelj, tzv. Kerkoporta. Kapija je bila otvorena prije početka opsade. Korištena je prilikom

³² Isto, 60.-62.

³³ J. von Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, str.166.

borbi protiv Karadža-paše. Prilikom vraćanja iz jednog sukoba, kapija nije dobro zatvorena. Nakon što su taj propust uočili Osmanlije, odlučili su ga iskoristiti. Jurnuli su kroz kapiju prema vrhu bedema gdje je došlo do sukoba s kršćanima. U međuvremenu, Giustiniani, vođa trupa iz Genove, je pogođen u prsni koš iz neposredne blizine. Nakon što je ukrcao na jedan genovski brod, većina branjenika je zaključila da je bitka gotova.³⁴

S druge strane, sultan je naredio novi juriš janjičara. Grci su se slabo odupirali i posustajali su pred mnogobrojnim janjičarskih četama. Uskoro bivaju primorani povući se na unutrašnji zid. Zavijorila se osmanska zastava na kuli iznad Kerkoporte. Pročuo se krik kako je grad zauzet. Car je dojahao pred bedeme prekasno. Pokušavalo se okupiti Grke, no gubici su bili preveliki. Obrana je bila probijena i kršćanska vojska pokušavala je pobjeći. Predvodnici branitelja, Teofil Paleolog, don Francisco i Ivan Dalmat, zajedno s carem i nadirućim hordama su iščeznuli. Još neko vrijeme odvijale su se borbe na bedemima u blizini Kerkoporte. Dio branjenika nije se predao i pobjegao pred nadirućim Osmanlijama. Branjeni su nenapadnuti bedemi, ali protivnici uspijevaju provaliti i kod lučkih vrata te kod skladišta za brašno gdje su se također nalazila još jedna vrata. Shvatili su da se bliži kraj i da se više ništa ne može učiniti. Turskim brodovima je dojavljeno da iskrcaju brodove na obalu i napadnu lučke bedeme. Pružen im je slab otpor. Ubrzo su branjeničke snage opkoljene, veći dio i zarobljen. „Na taj je način pao grad sa sedam imena, na sedam brežuljaka i sa sedam kula: stari Bizant, Antonina, novi Rim, Konstantinov grad, grad koji dijeli zemlju na dvoje, punina Islama, majka svijeta.“³⁵ Većina sultanove vojske žudno je čekala da počnu pljačkanja. Nakon što su se probili kroz palisadu, do podne su vojnici neobuzdano ubijali i pljačkali. Nakon toga, sultan je trijumfalno ušao u grad. Uslijedilo je primanje delegacije građana koju je zanimala sudbina cara. Koja sudbina je zadesila cara nikada se pouzdano nije saznalo.

S prvim velikim osvajanjima za vjeru, islamska tradicija pripisivala je određene postupke i pravila kako se nositi s pokorenim narodima. U slučaju da se grad ili narod predaju, neće biti opljačkani, ali će morati platiti odštetu. S druge strane, ukoliko se grad osvoji na juriš, stanovništvo nema nikakvih prava. Osvajači počinju trodnevno pljačkanje, zauzimaju vjerske objekte te ih preobražuju u svojinu. Tradiciju su ispunili i Mehmedovi redovi. Na ulicama su bili ubijani svi na koje se naišlo. Uslijedila je i pljačka carske palače. Grabilo se blago, palile knjige, oštećivali mozaici te razaralo sve što bi se našlo pod rukama Turaka. Jedan dio vojske je uništavao istočni dio grada brojnim pljačkanjima i paljenjem kuća, dok je drugi dio vojske napadao žene i prisvajao ih kao svoje. Nakon pljačkanja kod svake kuće se ostavljala zastavica kao znak da je kuća potpuno

³⁴ S. Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, str. 63.-66.

³⁵ J. von Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, str.168.

ispražnjena. Do večeri, veći dio grada je opustošen. Preostala dva dana vojnici su bili zaokupljeni podjelom plijena i prebrojavanjem zarobljenika. Pretpostavlja se da je oko 4 000 ljudi izginulo.³⁶

Nadalje, sultanov ulazak u grad bio je predviđen za kasno popodne. U pratnji najbolje garde, janjičara, uputio se prema crkvi sv. Sofije. Preživjeli Grci i svećenici zatražili su milost od sultana te su ju i dobili. Sultan se dalje uputio na konju do carske palače. Njegovim prolaskom kroz grad uspostavljen je red. Sutradan se sav ratni plijen stavio pred sultana, a on je odabirao tko na koji dio ima pravo. Većina plemkinja je oslobođena dok je mladićima ponuđena sloboda i služba u vojsci uz uvjet da se odreknu svoje vjere. Samo je nekolicina prihvatila sultanovu ponudu. Među zarobljenim Grcima otkriveni su i oslobođeni Luka Notaras i devet carevih ministara. Genovljanska galija bile je jedna od rijetkih koja je uspjela pobjeći iz Zlatnog roga prilikom turske navale. Prisutna blagonaklonost sultana prema carskim ministrima nije dugo trajala. Prvotna ideja o predaji uprave grada Luki Notarasu nije zaživjela. Luki Notarasu, njegovom sinu i zetu odrubljene su glave. Sultan je time ispunio svoj cilj uklanjanja vodećih svjetovnih službenika starog Carstva. U grad je dovedena turska uprava, postavljena janjičarska posada i započelo je masovno naseljavanje Turaka.³⁷

Uslijedilo je Mehmedovo razrađivanje zamišljene politike. Njegovi grčki podanici činili su millet, samoupravnu zajednicu u okviru njegovog Carstva pod vodstvom svog vjerskog poglavnika. Za patrijarha je izabran Genadije. Njegova rezidencija bila je crkva sv. Apostola jer je crkva sv. Sofije pretvorena u džamiju. S vremenom, jedna po jedna crkva pretvorena je u džamiju. Pojavila se ideja o ponovnoj izgradnji Carigrada. Sultan je izgradio palaču na središnjem grebenu grada te su se počeli izrađivati nacrti za gradnju veće palače na mjestu Akropole. Stanovništvu je davana pomoć kako bi se vratili u grad. Kako je Grcima sloboda bila ograničena, prisilno su preseljeni u Carigrad. Iz dana u dan sve je više nicalo novih zgrada, radionica i bazara. Do 1471. godine prijestolnica je ostala Edirne, a od tada to postaje Carigrad.³⁸

6. PAD CARSTVA

³⁶ S. Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, str. 67.-71.

³⁷ V. Popović, *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevine u Levantu i na Balkanu*, str.37.-38.

³⁸ Isto, str.38.-39.

Iako je sam pad prijestolnice značio pad Carstva, još nekoliko godina održale su se despotovine Moreja i Trapezuntsko Carstvo. Za pola stoljeća nestalo je čitavo genovljansko crnomorsko Carstvo. Osvojeno je od strane Turaka i njihovih saveznika Tatara. Druga važna genovljanska kolonija na Levantu bila je Hios. Nakon gubitka Pere, Hios postaje glavna predstraža genovljanskog carstva. U očima Rima stvari postaju puno jasnije. Nužan je bio snažan i pravi križarski pohod svih zapadnih sila. Papa Nikola se odlučio preuzeti inicijativu. On je 30. rujna 1453.godine uputio svim zapadnim vladarima bulu kojom poziva na križarski pohod, no na kraju do križarskog pohoda nije niti došlo. Nitko od zapadnih vladara nije bio niti politički niti financijski spreman za pohod tolikih razmjera. Papa je nade polagao u Filipa Dobrog, vojvodu burgundijskog, no uzalud. Iako je Carigrad bio izgubljen, sultan je manjim državama dopustio daljnje postojanje no uz skupe povlastice. Ubrzo na vidjelo izlaze sultanovi planovi. Ubijen je Halil-paša, a Đurađ Branković morao je ustupiti 1454.godine svoje teritorije sultanu.³⁹

Srbija time postaje poprište ratova između Turaka i Ugara. Godine 1459. turska vojska je ušla u despotovinu te kroz nekoliko mjeseci osvojila cijelu Srbiju, osim Beograda koji je bio u ugarskim rukama do 1521.godine. Susjedna Bosna je osvojena četiri godine kasnije. U međuvremenu su nestajali i posljednji ostaci grčke nezavisnosti. Do 1459.godine Imbros, Tenedos, Lemnos i grad Eros bili su u turskim rukama. Atensko vojvodstvo pregaženo je tijekom 1456.godine. Na Peloponezu, nakon vijesti o padu Carigrada, nastala je pobuna. U proljeće 1458.godine sultan je s vojskom prešao preko prevlake i naišao na otpor Korinta koji se čvrsto držao, ali u kolovozu je pao. Ranim jutrom u svibnju 1460.godine kako Korint tako i cijeli poluotok su opustošeni. Mehmed se pojavio u Korintu na čelu velike vojske. Napušteni od svojih vladara, Peloponežani mu se pokoravaju. Do jeseni je zauzet cijeli poluotok, osim tvrđave Salmenikon.

Zatim je na red došlo Trapezuntsko Carstvo na čijem čelu se nalazio David Komnen. On je računao da je sultan previše zauzet Europom da bi ga zaokupljala istočna Anadolija. Uzun Hasan, prijatelj njegove rodbine i lokalni turski vladar, postao je vođa istočne Anadolije protiv Osmanlija. U ljeto 1461.godine Mehmed je pripremao vojsku i flotu za napad. Flota je bila pod komandom Kasim-paše, a sultan se pridružio vojsci u Bursi. Nakon prvotnih uspjeha, vojska je ušla u Uzun Hasanov teritorij osvojivši graničnu utvrdu. U srpnju turska vojska je stigla do Trapezunta. Napredovanje vojske sprječavali su jaki gradski bedemi. Kada se turska vojska našla pred bedemima, pozvan je car da javno preda sve, a tajno da stupi u kontakt sa Georgijem Amirucisom. Ispočetka je car bio nepopustljiv, ali nakon što je Amirucis, dobro potplaćen od sultana, potvrdio Mehmedove

³⁹ S. Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, str. 76.-81.

garancije da će sultan carskoj rodbini dati posjede na nekom drugom području, car se pokolebao. Ubrzo je popustio, ali na posljetku je ostavljen na cjedilu. Posljednju grčku prijestolnicu posjetio je sultan 15.8.1461.godine. Sultan je cara poslao posebnim brodom u Carigrad, dok se s ostalim stanovništvom postupalo nemilosrdno. Stanovništvu je oduzimano sve, odvozilo ih se u Carigrad gdje bi dobili novac za nov početak. Dio po dio Carstva se predavao. Grad Kerasunt ubrzo također pada. Do listopada Mehmed se vratio u Carigrad sa svim zemljama Velikog Komnena u svom posjedu. Uskoro je cijeli pravoslavni svijet Balkana bio u turskim rukama.⁴⁰

7.ZAKLJUČAK

⁴⁰ Isto, str.81.-85.

Život Bizantskog Carstva započeo je utemeljenjem carskog grada na Bosporu za vrijeme Konstantina Velikog, a s njegovim padom u vrijeme posljednjeg Konstantina, Bizant je nestao. Kroz povijest drevni Carigrad je stekao veliku slavu, ali još veće materijalno bogatstvo. Svoju slavu uvelike može zahvaliti geografskom položaju na kojem se nalazio. Osim zaštićene luke Zlatni rog i poluotoka koji se mogao dobro braniti, tu se nalazilo i sjecište trgovačkih puteva iz čitavog svijeta. Kako je ugled rastao, rasla je i opasnost drugih vojnih sila. Nakon križarskih razaranja i osvajanja grada, nekadašnje Carstvo se nikada nije moglo obnoviti u starom sjaju. Uz to, Carstvo se moralo suočiti s prijetnjama koje su sve očitije bile s osmanske strane. Ne zadugo, pristisci su prerasli u osvajanja što je rezultiralo padom prijestolnice. Zauzećem prijestolnice ostvaren je osmanski cilj povezivanja europskog i azijskog dijela. Hrabrost i energija posljednjeg bizantskog cara nasuprot lukavosti, inteligenciji i energiji osmanskog sultana nisu mogli spasiti prijestolnicu. Nekoliko godina nakon pada prijestolnice padaju i posljednje države Carstva čime je označen konačan pad Carstva. Tim događajima Osmanlije su svoju vlast konačno utvrdili u istočnom Sredozemlju i udarili temelje za daljnje prodiranje prema Zapadu što će uvelike utjecati na politički, ekonomski u kulturni život Europe od sredine XV. stoljeća. Kada se osvrnemo na čitavu povijest, možemo uočiti burnu sudbinu Bizantskog Carstva. Poslije brojnih kriza kojem je Carstvo skoro podleglo, uslijedila su vremena jedinstvenog sjaja, neočekivanih preporoda. Sjaj i ugled rezultirali su slomom prijestolnice i Carstva ali povijest nije slomljena. Možemo reći da je drevna bizantska civilizacija bila jedna od najotmjjenijih, dugo vremena čak i jedina, civilizacija u srednjem vijeku. Zbog svog velikog značenja u prošlosti, brojni povjesničari danas smatraju da ova povijest zaslužuje veliku pažnju i zanimanje.

8.LITERATURA

Džulijus Norič, Džon, *Vizantija- Opadanje i propast*, Evro-giunti, Beograd, 2009.

Đurić, Ivan, *Sumrak Vizantije*, Naprijed, Zagreb, 1989.

Hammer von, Joseph, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, 2.knjiga, Nerkez Smailagić, Zagreb, 1979.

Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta: 324.-1453.*, Golden Marketing, Zagreb, 2002.

Popović, Vasilj, *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevine u Levantu i na Balkanu*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1965.

Runciman, Steven, *Pad Carigrad 1453.*, Matica srpska, Novi Sad, 1996.

Skupina autora, *Istorija srednjeg vijeka*, knjiga 1., Naučna KMD, Beograd, 2011.

Šarl, Dil, *Istorija Vizantije*, Naučna knjiga, Beograd, 2010.